

EGIPTOVSKA KNJIŽEVNOST

Za njo je značilno, da smo jo spoznali šele v 19. stoletju, ko je **CHAMPOLLION razvozlal hieroglif** na kamnu iz ROSSETTE ! Književnost se je razvijala na dvorih, govori pa predvsem o **trpljenju kmetov, bogovih in faraonih**. Po zgodovinskih dogodkih jo razdelimo na **3 OBDOBJA - staro, srednje in novo**. Egipt je bil sprva zaradi svoje lege nedotakljiv, kasneje pa so ga zasedli tudi **perzijci in makedonci**. Prvo večje meso so TEBE. Egipčansko književnost lahko radelimo na **prozo in poezijo**.

PROZA :

A.) zbirke nauk, izrekov in misli (Ptolomejevi izreki,...)

B.) zgodovinska poročila, zgodbe z mitično in pravljico vsebino (Sinuhejeva zgodba)

C.) KNJIGA MRTVIH (to je knjiga molitev, zaklinjanj, himen,...)

Dramatika se še ni razvijala. Znani so pa začetki obrednih dram (Ozirisov kult)

POEZIJA :

1.) delovne pesmi, ki so važna pesniška zvrst primitivnih ljudstev (govorile so o delu, čustvovanju, trpljenju,...) Najbolj znana je pesem **Nosači žita** iz 16. stoletja pred našim štetjem

2.) ljubezenske pesmi, ki so se združevale v cikle in so ljudskega izvora. nastajale so ob glasbi in plesu na dvorih, besedilo pa govorita moški in ženska, kjer žensko poimenujejo **sestra**. Erotika je pasivna in poduhovljena.

3.) verske himne, za katere je značilno ritmično sredstvo **paralelizem**. Egipčanske himne so posvečene predvsem najvišjemu božanstvu-najpomembnejša je Ehnatonova himna sončnemu božanstvu. Himne so lahko bile **nabožne** (značaj molitve) in pa **posvetne** (budijo nacionalna čustva in domoljubje). značilno je zborovsko petje.

BABILONSKO-ASIRSKA KNJIŽEVNOST

Pojem obsega besedila, ki jih je ustvarilo ljudstvo stare Mezopotamije. Pojem babilonsko-asirski nastane po letu 1850 pred našim štetjem po obeh državah. Začetki segajo v Sumersko državo (ljudstvo neznanega ivora), katere napadejo semiti in prevzamejo **KLINOPIS** in mitologijo. V času vladarja Hamurabija ta književnost dobi dokončno obliko. Pomembna je tudi knjižnica asirskega vladarja **ASSURBANIPALA** v mestu Ninibe, kjer je ohranjeno okrog 20,000 glinenih ploščic. Asirsko-babilonska književnost je

veliko bolj razgibana kot egipčanska. Je obsežnejša in predvsem religiozna.

PROZA :

A.) nauki, izreki, aforizmi, pregovori in reki

B.) razvila se je basen, za katero menijo, da je Mezopotamskega izvora

C.) izredno pomembna je **EPIKA**, ki se razvije v tem obdobju. JE zelo himnična in dvorska. Pesnitve pa po večini odražajo mitologijo in religijo. V njej nastopajo posamezniki kot junaki, prisotno so pa tudi bogovi. Znana je pesnitev Inanina pot v podzemlje iskati svojega ljubljenega. Večina pesmi pa govori kako premagati smrt in doseči večno življenje ! To je tudi osnovna tema **Epa o Gilgamešu**. Ohranil se je na 12 glinenih ploščicah. Ta pesnitev pomeni vrh takratne dvorne in religiozne epike, ki pa je vplivala tudi na Homerja. Ep razpede na tri dele :

- srečanje Gilgameša in Engviduja

- njuna skupna junaštva

- Engvidujeva smrt in Gilgameševo iskanje neskončnega življenja

V samem epu srečamo tudi biblijski motiv vesoljnega potopa o katerem govori Utnapišta !

POEZIJA :

a.) religiozna in obredna vsebina, govorimo o himnah, obrednih in spokornih pesmih, ter žalostinkah

b.) tu se pojavijo tudi prve kitice, ritmično sredstvo pa je **paralelizem**

ARABSKA KNJIŽEVNOST

Arabska književnost je vplivala tudi na naše ustvarjalce. Začetki segajo do 6. stoletja našega štetja, ko je bila povezana še z beduinskim življenjem. Vrhunec doseže med 8. in 10. stoletjem, počasi pa začne propadati okrog leta 1400, ko se začne doba mrtvila in traja vse do druge polovice 19. stoletja. **Mohamed** zavira z versko moralnimi reformami arabsko književnost. Najbolj znano delo arabske književnosti, ne pa tudi najpomembnejše je **KORAN**. V arabščini beseda pomeni branje ! Nastal je leta 653 in pomeni temeljno knjigo **muslimanske vere**. V njej so izreki in nagovori Mohameda. Sestavljena je iz poglavij-**sur** (114). Pisana

je v rimani prozi. Pomemben je **paralelizem**. Razvije se lirsko pesništvo, ni pa epa in dramatike. Delomo jo na **3 obdobja** : **predklasično ali beduinsko** (6-7.st), **klasično** (8-9.st), ter **poklasično poezijo** (9-12.st.).

BEDUINSKA POEZIJA :

Pojavijo se prve stalne oblike - Gazela (pomembna je rima aa ba ca ... xa) so običajno hvalnice ljubezni, lepoti, življenju, dekletom, vinu,... Kadar so zahvalnice mrtvim jih imenujemo **KASIDE**. Govorimo o kvantitativni metriki. Osnovne teme **kasid so**:

- opevanje ženske lepote ali pesnikovega konja
- lahko so satire proti sovražniku
- opevajo ali hvaljijo dejanja mrtvih

Najprej so se pojavljale in prenašale ustno, šele kasneje pisno. Znani pesnik je **Šanfara** z zbirko **Hamasa** (Pesem klateškega viteza). Znan je tudi **Imru Al Kais** z zbirko (**Muallaquat**). Pesmi

pripovedujejo o čustvih, veliko je primerov iz narave, pesniški **izraz pa je dodelan**. Ljubezen je že čutna.

KLASIČNO OBDOBJE :

Prisotna je beduinska in dvorska poezija, ki se razvija v večjih središčih. Pesmi izpovedujejo čustva. Prisotna je verska skepsa in muslimanska mistika. Največji pesnik tega obdobja je **Abu Nuvas** (pesem govori o ljubezni, ki se ni izpolnila in hrepenenju. pesmi so po novem dosti bolj globoke.

POKLASIČNA POEZIJA :

Še vedno se pojavljajo teme iz prejšnjih obdobj. Predstavniki **Mutanabbi** (njegove pesmi preveva **PATOS** (preveč z čustvom nabito), retoričnost in stilna nabreklost). **Ibn Al Farid** z zbirko Divan (v njej je polno muslimanske mistike in hkrati tudi to kar je zakrito v drugih bajkah. Preko maverske španije je ta lirika vplivala na trubadursko liriko.

PROZA :

Razvila je predvsem krajše oblike. To so pravljice, basni, zgodbe, novele, anekdote, ki so jih pogosto povezovali v ciklične pripovedi. Snov teh oblik je včasih vzeta iz perzijske in indijske književnosti. Najbolj znana oblika je **MAKAME**, kar pomeni zbor, sestanek, na katerih so učenjaki debatirali (dialogi z iskrivimi domislicami). Epa v tej književnosti ni. Najbolj znana v tej književnosti je knjiga 1001 noč ! Skupno v tej knjigi je povest o princesi **SEHEREZADI**, ki si s pripovedovanjem zgodb rešuje življenje.

STAROŽIDOVSKA KNJIŽEVNOST

Vsebuje književnost Palestine z glavnim mestom Jeruzalemom, kjer so živeli Izraelci in ljudje. Poznamo jo tudi pod imenom hebrejska književnost. Glavo in tudi najbolj znano delo je **BIBLIJA** (knjiga knjig, oziroma Sveto pismo, ki je temelj tako **židovske (stara zaveza) in krščanske (stara in nova zaveza) vere**. Nastala je v 7.stoletju pred našim štetjem. Zaključena pa je okrog leta 100. našega štetja.

BIBLIJA

ŽIDOVSKA

- vsebuje 22 spisov stare zaveze in je pisana v Hebrejščini in nekaj v Grščini
- sestavljajo jo zakoni, preroki in hagiografi

KRŠČANSKA

- vsebuje 39 spisov nove zaveze in je pisana v grščini, deli pa se na EVANGELIJE
- dejanja apostolov
- pisma(listi)
- Janezovo razodetje ali apokalipsa
- Dokončno obliko dobi v letih okrog 400.našega štetja v okviru rimokatoliške cerkve

To je izbor besedil starožidovske kulture. Razcvet prinese vladanje kraljev **DAVIDA in SALAMONA**. Nato se plemena selijo v

Babilonsko sužnosti in pridejo nazaj. V helenističnem obdobju pride za časa Aleksandra Velikega do **prvega prevoda v grščino**, ki ga imenujemo **Septuaginta** okrog 250 pr.n.št. Biblija vsebuje besedila verskega in posvetnega značaja. Vsebuje tudi psalme, prozo in poezijo. Teme so iskali v babilonsko-asirski književnosti in egiptovski (Noetova barka, Nastanek sveta, Vesoljni potop,...). Spokorne pesmi so pa vzorec za židovske psalme. Ta književnost je vplivala na književnost renesanse, baroka in na književnost celotnega srednjega veka. V stari zavezi so pomembne predvsem zgodbe o **Adamu in Evi, o Abrahamu, o nastanku sveta, o Davidu, Mojzesu in o Samsunu** (ki je vladal kasneje. Nova zaveza pa vsebuje **zgodbe o Kristusovem rojstvu, o njegovih čudežih in njegovem križanju**.

STARA ZAVEZA :

Jeftjeva prisega

jeftelj obljubi, da bo daroval tistega, ki ga bo prvi videl, ko pride iz borbe z Amonovimi sinovi. Daroval je hčerko.

David premaga Golijata

David se ponudi, da bo pomagal Filestejce. Premaga jih z fračo in kamnom, ter vodi odseka glavo z njegovim mečem.

Salomonov modri sodni izrek

Prosi boga za srce in modrost za vladanje, ter ga dobi. Otroka da materi, ki je prosila za njega, ko sta se kregali dve materi.

Obglavljenje Janeza Krstnika

Na željo deklice kralj obglavi Janeza in da glavo deklici. Učenci Janeza zakopljejo.

POEZIJA :

V posamezne prozne pesmi so bili vključeni tudi verzi. Predvsem so to **žalostinke in delovne pesmi**. Najpomembnejše pesmi so zbrane v celote (Preroške knjige, **Visoka pesem**, knjige psalmov,...)

VISOKA PESEM :

Je osrednje besedilo vhebrejski posvetni liriki. To so ljubezenski spevi med ženinom in njegovo izvoljenko Sulamit. Vmes se pogosto pojavlja ženski zbor, kar je značilno za antiko. Pesmi so hvalnice lepoti in so polne čutne metaforike. Delo so običajno izvajali ob poročnem obredu ob spremljavo glasbe in plesa. Delno dramska pesnitev. Nastala je na dvoru kralja Salomona. V Biblijo jo uvrstijo takrat, ko jo začnejo razagati kot poroko med Jahvejem in židovskim ljudstvom (krščansko ljudstvo in Kristus). Opeva brezmejno ljubezen !

PREROŠKE KNJIGE :

To so knjige prerokov, v katerih so moralni in verski nauki. Najpomembnejša sta avtorja **Izaija in Jeremija**. Spevi in žalostinke govorijo o padcu Jeruzalema ! podoben žalostinka je tudi v Bibliji (žalostinka št.5). Nekaj je tudi vere.

KNJIGA PSALMOV :

Imenuje s tudi knjiga psaltriv. To so pesmi pete ob spremljavi godal in obsegajo okrog 150 verskih pesmi, himn, žalostink,... Delimo jih na **zahvalne, nacionalne, poučne, žalne, pa tudi spokorne pesmi**. Čuti se poveza z babilonsko-asirsko književnostjo. Značilen je **paralelizem**, refren, anafora, metonimija.

Med dela hebrejske književnosti sodijo tudi številna besedila

modrosti. Vsebujejo razne didaktične spise, razne izreke, pogovore, nauke, kjer se pogosto prepletata proza in poezija. V stari zavezi imamo Jobovo knjigo. V novi zavezi pa imamo Janezovo razodetje in Apokalipso ! Polno je prilik in parabol. (prilika o izgubljenem sinu; Prilika o bogatinu in izgubljenem lazarju,...)

PERZIJSKA KNJIŽEVNOST

Razdeljena je na **3 obdobja STARO** (331 pr.n.št.), **SREDNJE** (7.st.n.št.), **NOVO** (7.st.naprej). Najpomembnejše delo te književnosti je Zbirka mitoloških in verskih pesmi, obrednih pesmi in himen imenovana **AVESTA**, ki je kot Biblija in Koran temeljna knjiga religije. Utemeljitelj je **Zaratustra**. avesta je podobna indijskim **Vedam**, ki so najpomembnejše delo indijske religije. V srednjem obdobju ni vidnejših zapiskov. Perzijska književnost se razvija od 8.stoletja naprej pod vplivom arabcev. Razvili sta se **lirika in epika**. Še vedno najdemo tipične oblike starih književnosti - Kaside, gazele,... Pomembna oblika je **RUBAI**, to so štirivrstičnice, ki imajo epigramično vsebino (zbadljivo). teme ki jih obravnavajo so pravitko ljubezenske, uživanje življenja, življenje v naravi, življenje modrosti in drugo.

EPIKA :

Utemeljitelj je **Firduzi**, ki je pisal med 932 in 1020. Živel je v mestu pust. Najpomembnejše je njedovo delo - ep **Šah name ali Knjiga kraljev**. V tem epu je Firduzi opisal življenje in delo okrog 50 kraljev in je to tudi njegovo življensko delo. Nazadnje je

živel na dvoru Sutana, ki pa mu ni hotel plačati. Ep pripoveduje zgodovinsko temo od prvih začetkov, pa do vdora arabcev. V ep se vpletajo bajke, pripovedke, zgodbe,... Ideja epa pa je **patriotizem** ! Najpomembnejša v epu je bitka med **Rustemom in Sohrabom** (oče in sin).

KNJIGA KRALJEV

Ep opisuje boj med tema junakoma. To je neke vrste tragedija. Osnova je, da usoda zaznamuje človeku življenje. Oče zmaga.

LIRIKA :

Najpopularnejša sta avtorja **Omar Hajam** z svojo zbirko **RUBIJAD** in **Hafis** z zbirko **DIVAN**.

RUBAIJAD

Pesniška zbirka z refleksivnimi pesmi, izreki, ki so polni verske skepse, pesimizma, vendar pa opeva tudi življenje na katerega gleda pesimistično. Govori da uživamo sedanost.

DIVAN

Norčuje se iz svetohlinstva, značilne so vsebine kot v arabski književnosti. Opeva sam sebe, kot da mu bogovi ne dovolijo vstop v nebesa, ter on očara Hurije v nebesih in prenese raj na Zemljo.

INDIJSKA KNJIŽEVNOST

V njej ima velik vpliv religija. Osnova so Indijske Vede. Delimo jo pa na **starejše in klasično obdobje**. **Vedsko obdobje** 2000pr.n.št, pa do 200 pr.n.št.. Obsega v glavnem **Brahmanistično književnost**. Drugo obdobje je pa **klasično** 200 pr.n.št. do 1200 n.št. Književnost nastaja na dvorih. Govorimo o posvetni in umetni književnosti, ki je povezana z religioznimi tradicijami. Izoblikovale so se vse zvrsti. **Vede** in večina del starejšega obdobja so napisane v **Sanskrtu**, mlajša pa v **Pankrtu in Palibu**. Tematika je raznovrstna. Indijske religije so vplivale tudi na književnost. Največji vpliv ima **Brahmanizem in Hinduizem** (ta dva razdeljujeta ljudi na KASTE). Pomemben vpliv imajo nauki **Upanišadov**. To je zbornik filozofskih staroindijskih spisov, ki govorijo o odrešitvi človeka. kasneje se razvje **Budizem**, ki močno vpliva na kitajsko in japonsko književnost. Upanišade včasih hočejo simbolično razložiti (Kaj je tako človeku kot vesolju osnova ?). Pojavijo se razne teorije o sestavi sveta. Brahmanizem uvede pojem **Brahmana**, ki naj bi bil osnova za ves svet. pojavlja se reinkarnacija. Vede prikazujejo dobra in slaba dela. Razvijte se misel, da ni nujno, da je človek vedno nagrajen ali kaznovan. Najstarejše oblike, ki jih srečamo so Himne !

VEDE

To je obsežna knjiga Brahmanizma 500-600pr.n.št. Vsebujejo himne, žrtvene obrazce, razne čarobne izreke,... Delijo se na **štiri osnovne dele** - najbolj znana je **Rigveda** (optimistični pogledi na svet in naravo), **Sama veda**, **jadžurdxveda**, **adharvaveda** ! Ti spisi se delijo na **štiri** vrste :

- **Brahmanas** - darovanje, obredi
- **Upanišadi** - skrivni nauki in temelj filozofije
- **Sutras in Aranyakas**

Poznamo iz Ved vzeto himno Zemlji, ki naj bi jo omejevalo le nebo in naj bi jo čuvali bogovi. prisoten je **paralelizem**.

EPIKA :

V času ved se razvijajo tudi druge staro indijske pripovedke in tradicije. Vse to je združeno v **Mahabharati** in **Ramajani**. V obeh epih se zrcali indijska kultura in religij. prisotni so socialni pogledi tistega časa.

MAHABHARATA

Ep je zapisan v dvojnih verzih - **ŠLOKAH**, ki jih je v epu čez 100.000. Naslov dobi po kralju Bharati. Snov je zgodovinska in govori o bojih med potomci Bharate, o gurovcih in vanduih. Vzrok za te boje je bila ženska in družinska čast. V osnovnem zgodovinskem jedru se pojavljajo razni miti in legende. V Evropi so najbolj znani **3 deli Mahabharate**. Najbolj znan je **BHAGAVADGITA**, ter pesem o Sabitri (hvalnica zvesti ženi, hmna ljubezni in zvestobi - pretena smrt).

BHAGAVADGITA ali GOSPODOVA PESEM

Je delo Hinduizma, religiozno obarvano. Tukaj **Krišna** kot utelešeni bog višenj razlaga filozofske in moralne nauke **Ardžuni**-vodji padnovcev (v dvorih). Ardžuno prepričajo, da bo z bojem dosegel kar želi. Vsi ki v boju padejo lahko gredo v nebesa.

Pisana je v neke vrste dialogu. Ardžuna zaradi krišne ve kje so vsi nasprotniki. krišna ga prpričuje v boj, pravi mu, da z bojem lahko samo pridobi, ne more pa izgubiti. Razlaga mu tudi, da človek samo fizično umre. Pravi mu, da se je treba znati obvladati. Razlaga mu teorijo bude. V pesmi je prisoten budizem. Pojavlja se filozofija, psihologija, nekaj pa je tudi sociologije.

DRAMATIKA :

Ni dramske napetosti, ravila pa se je iz verskih obredov. Prikazuje življenje na dvoru, vpletajo se pa tu razni motivi iz mitologije. Sestavljene so iz **prologa** nato pa še po več **dejanj**. Izredno pomembna je **katarza**. Najpomembnejši avtor je **Kalidasa** z **Malariko, Agnimitro in Šakuntalo**. Šakuntalo je napisal po epizodi iz Mahabharate. Kalidasa napisal tudi **oblak glasnik-oblak sel**, ki opisuje prečudovite indijske pokrajine in naravo. Kalidasi pripisujejo tudi **Krog letnih časov** (izredno prisotna je čustvenost, polno prispodob, nežnosti, hrepenenja). Pomemben je tudi **Amaru**, ki je avtor večih pesnitev v Sanskrtu. Znana je zbirka **ljubezenskih pesnitev Amaru Šataka**. pesmi so polne čudne lirike. Prisotni so moralni nauki - bonton. Polno ljubezni in zvestobe, ter polno metafor in didaktov.